

Budapestre vonatkozó újságcikkek

Szerző:

Cím:

Forrás:

Bp
(Hely)

1944. II. H.

(Idő)

(Köt. v. füz.)

(Oldal)

Osztályozás

Tárgy

92

Hely

Benczur Gyula
"1944"

Idő

Személy

Helyszé

A 100 ÉVES BENCZUR GYULA

Nevének említések a millennium pom-pója, ünnepi hangulata, a derülato Magyarország minden büszkesége, a ferenc-józsefi aranykor csillogása jut a szemlélő eszébe. Pontosan úgy festett, ahogy a gondtalan magyarok képzeltek a multat, jelent s a jövőt, olyan feladatot vállalt a hazai festészet történetében, amilyent a legmegbízhatóbb mesterre háritanak. Virtuóz formák és előkelő színek, amilyenek az ezeréves örömműnc dicsőségét csak köntös eltakarja a rojtosabb kabátujjakat, a nehéz bársonyszövet, a durva posztót, a fényes selyem, a durva szövésű vásznat. Inkább festette azt, amit képzelete parancsolt, semmint azt, amit valóban látott. Vagy ezt látta a művész, ezt a szindus gazdagságot figyelte mindenütt? Ezért illetik könnyen a külsőség szeretete, a hidegség, a számító ész vádjával. Kevésbé méltányolják a tisztán festői eszközökért való hevülést, a tisztán festő témákért való hevülésnél.

Nagyatyja magasrangú katonatiszt volt, a 84. gyalogezred tulajdonosa, atyja művészkedő gyógyszerész, régi nemes család sarjai. Így kezdi az okos életrajz, mely a művész élete előtt is művészi hajlandósá-

got, vagy magyarító jellemvonásokat keres az ősök között. Majd így folytatná: anyja *Lasgallner Paulina* Hollandiából érkezett, kereskedő leánya, de több kötet bizonyítja a *Lasgallnerek* tudományos érdeklődését is. Azután fölvetődik a régi gyanu: innen örökölte a sokat emlegetett rubensi rokonságot? A formák és a címek magyarra fordítva *Rubens* utmutatását követik.

Ötéves, amikor a szabadságharc befejeződik. Ekkor kapta egy cserkészisztól első művészi tiszteletdíját, egy ezüst rubelt. Kassán végzi iskoláit, festeni az egyházi festő *Klinskovic*s Béla tanítja. Hege-dülni tanul és legkedveltebb tantárgya a történelem. Ekkor alakul benne a későbbi történeti festő. A magyar történelem iránt érzett szeretete, érdeklődése külső, de legbiztosabb jele magyarságának. A Bach-korszak alatt úgy fordul a régebbi események felé, mint aki minden tilalmat ki-játszva és minden korlátot átlépve, a szája csücskében mosolyogva fittyent hány a szigorú rendeleteknek. Művészi tanulmányait Münchenben végezte a híres Pi-

loty felügyelete mellett. *Székely, Lietzen-Mayer* és *Szinyei Merse* mesterénél. Komoly festő volt, aki őszinte hivatástudattal dolgozott. A művészet a legelső mesterség számára, mely áldozatokat, munkát, szorgalmat, kitartást és újra munkát követel. Huszonkét évet élt a bátor fővárosban, de hogy a müncheni polgároktól való különállását láthatóbban jelezze. Kassán szabatott magyar ruhájában járt. Magyar kötelessége volt, hogy ismérősei között ő legyen a legjobb lovas.

Egyszerű

munkáséletre vágyott

Csendes, békés, de annál erősebb hittől védte meggyőződését. Nem sokat törődött a külvilág eseményeivel, őszintén irtózott minden hivatalos ténykedéstől, még kiállítás rendezését is fölöslegesnek vélte, egyszerű munkáséletre vágyott. Ha életrajzának adatai nem így vázolnák egyéniségét, a képeiből visszafelé következtető képelet messze kanyarodnék az igazságtól. Különös kettőség, mely más arcot mutat vásznain és mást a mindennapokra való emlékezésben. Ami idegen mellézként elemezhető képeiből, ami nem áll be következetesen a *Magarász* és *Szinyei Merse* között húzóó egyenesbe, az idegenebb életmódjától is.

Egyénisége határozott, magabiztos, percre sem adja föl elveit. De, amilyen meggyőződéssel őrzi művészi igazságát, oly elismeréssel figyeli mások törekvéseit. *Szinyei Mersével* és másokkal bérelt közös műteremben időnként *Székely Bertalan*

látogatta meg őket. Kell-e nagyobb különbség, mint ami a két magyar mestert választja el egymástól? *Böcklin*hez élete végéig komoly barátság fűzi és barátai a kor legismertebb német festőegyéniségei *Lenbach, Makart, Herterich, Kaulbach*. Határokat keresve művészetében, könyvebb az általános müncheni törvényekhez igazítani alkotásait, mint bármelyik mester stílusához. Elevebb, színesebb, életrevalóbb, vagy büszkébb, ha külön-külön áll melléjük. Inkább a távolabbi multban, a barokkban lehet elődeit fölfedezni, semmint kortársai között utmutatókat. Hü volt önmagához, nagyobb ingadozások nélkül járta végig utját, Nyugodt ütemmel mérte egymásután felfelé haladó lépteit.

Első nagy sikere a *Hunyadi László* *Bucsuja* volt. 1869-ben vette meg a Pesti Képcsarnok Egyesület. Aliq két évvel később aratta újabb sikerét, a *Hunyadi Lászlóval* itthon tette ismertté nevét, a *II. Rákóczi Ferenc elfogatása* pedig már a külföldi műgyűjtők figelmét is fölébresztette. Még nem készült el a festmény, amikor már ketten érdeklődtek iránta, az egyik egy amerikai gyűjtő, a másik *Károly*

román király felesége, írói álneven *Car-men Sylva* volt. Az eredeti alkotást a királynénak adta el, másodpéldányát pedig megfestette a newyorki számára.

Legismertebb műve a *Vajk megkeresztelése*. Sok történelem könyvtől hitelesített illusztrációja az ezeresztendősi ünnepségnek. Az 1869-es történeti festmény pályázon nyerte el vázlatával az első díjat s *Székely Bertalan*, *Lotz Károly*,

Madarász Viktort előzte meg. Őt esztendőn át dolgozott a hatalmas festményen, sokat változott a kompozíció, kevés maradt az első ötletből, közben Párisba utazott, komoly történeti és stílusbeli tanulmányokat végzett. Huszonöt éves volt csupán, amikor nekifogott a nagy feladatnak, gonddal, állandó önbírálattal folytatta munkáját. A vezérből királlyá keresztelkedő **Vajk** alakját barokk pompa övezi, mi sem emlékeztet a nomád életmódra. Az ünnepi környezet inkább a XVII. vagy XVIII. századba illik, talán Velencében, vagy Rómában játszódik az esemény. Nem a korhű megjelenítés volt számára a fontos, hanem e nemzetteremtő jelenet méltó és előkelő belállítása. A kép nagy sikert aratott, kivétel nélkül magasztalta az egykori bírálat.

Egyöntetű elismerés övezte. Munkáját valahogy dicső nemzeti tettként könyvelték el. Ez hitelssége volt a magyar festőnek, de a kivételes sikert csak nagyratörő tehetségével vihatta ki. A párisi tanulmányok segítettek a **Vajk megkeresztelése** megfestésénél, de a franciaországi kirándulásnak más eredményei is lettek, hatással volt stílusára és témáinak megválasztásában törést okozott. Hütlenné lett egyidőre a magyar történelemhez s ezt a hütlenséget az egykori kritikusok, akik szívesebben ítéltek a festői tárgykör alapján, mint a festői készség alakulásának figyelembevételével, nehezen tudták megbocsátani. A XV. vagy XVI. Lajos életéből vett jeleneteknél a tárgyválasztást kárhoztatták s nem vették észre színsórának gazdagodását, technikai készségének tökéletesedését.

Az egyetlen plein-air kép

1873-ban nősült meg, **Gabriel Max** nővérét vette feleségül s feleségéről festette életének egyetlen plein-air képét. A kassai esküvőt tragikus esemény zavarta meg. Ezen a napon halt meg a kolerajárvány áldozataként atyja és **Etelka** nővére. Megtört lélekkel menekült a kassai szülői házból Münchenbe, majd tovább a kolera elől Ambachba. Ekkor már külföldön is általánosan ismert volt neve és művésze. Tekintélyét bizonyítja legelőkelőbb megrendelője, **II. Lajos** bajor király, aki tanulmányútra küldte Párisba s aki három palotájának festői díszítésével a „napkirály szellemében” bizta meg a fiatal magyar mestert. Majd hivatalosabb elismerés is érte: még nem volt harminc éves, amikor a prágai képzőművészeti akadémia igazgatójának hívták meg, egy évvel később, 1874-ben tanárnak Weimarba. S végül **Piloty** közvetítésével, feltételként állítva, hogy megtarthassa magyar állampolgárságát, a müncheni ak-

démia tanára lett. Röviddel kinevezése után, Itáliába utazott. Velence ejtette buvóletbe. Ez utazás után érkezett el **Bacchánshőjével** és **Nárciszával** művésztének csúcspontjára.

Általános megbecsüléséről számos, világosan át nem tekinthető arcképeinek tömege szolgálhat bizonyossággal. Sok munkát vállalt s mégis számos megrendelést volt kénytelen lemondani. Nagybőrára azt vállalta csupán, amihez kedve is vonzotta, az ilyen arányú munka azonban magában rejti átkát: a művészi színvonal csökkenését. **Benczúr** is tisztán láthatott. „Magam is azt hiszem, hogy egy kicsit már sok a jóból, de nem tudok változtatni rajta, mert csak vissza nem utasíthatom a megrendelőket, akik mindnyájan művészetem barátai.” Modelljei a legmagasabb körökből valók voltak. **Ferenc Józsefet** többször festette le s a király örömmel ült a művésznek. Megszerette s később is gyakran kereste föl műtermében.

Ugyancsak többször festette meg **Rudolf** trónörökös, majd a magyar közelet vezető férfiai. **Andrássy Gyulát**, **Eötvös Józsefet**, **Trefort Ágostont**, **Albrecht főherceget**, **László főherceget**, **Szell Kalmánt**, **Falk Miksát**, **Forster Gyulát**, **Lónyay Menyhértet** és sokan másokat.

1883-ban lett az ujonnan alakult festészeti mesteriskola vezetője. Nemi szorongással vette át új hivatalát, művészeti szabadságát féltette, a megszokott Münchenből kellett haza, Budapestre költöznie. E fiatal iskola különben sem volt nagyszabásu intézmény. Tíz növendéke közül helyszüke miatt csak heten dolgozhattak a mester közvetlen közelében. Ez volt a kezdet. A nehézségeket azonban legyűrte a nagy művész tanítványai iránt érzett szeretete, különleges pedagógiai érzéke. Az ő idején terebélyesedett komollyá az iskola, számos fiatal művész bocsátott utjára.

Félfikora derekán festette a **Vajk megkeresztelése** mellett másik legismertebb képét, a főváros megrendelésére, a 200-ik évfordulóra **Budavár visszavételét**. A festmény a millennium évében készült el, pompás kiállításával inkább illet az ünnepi hangulathoz, mint hű történeti valósághoz. Hatalmas emlékmű lett belőle. Pár évvel később, a századforduló táján már kétségessé válik szerepe. Maga hermetikusan elzárkózik a külvilág eseményei elől, nem vesz tudomást a fiatalabb nemzedék működéséről, szigorúan követi eddigi utját; nem lehet hütlenné a mester mindahhoz, ami annyi sikert és dicsőséget szerzett számára egykor. Megfogy barátainak és tisztelőinek köre, az ujmódiakhoz pártolnak át sokan, maga meg elzárkózva, de nem kétérdve eddigi elveiben festi újabb öregkori képeit. Ujabb arcképeket, egyházművészeti alkotásokat, kisebb történeti festményeket és végül legnagyobb csoportképét, a **Millenniumi képet**. Régebbi alkotásai mellé sorolva őket, becsülettel állják meg helyüket, az újabb mesterek mellett már időszerűtlennek tűnnek.

Sokat dolgozott. Termékeny éveket hagyott maga mögött. Négy évtizedes munkájának jelentőségével már kortársai tisztában voltak. Tévedett sokszor, mert ember volt, de tévedései is szilárd művészi meggyőződéséből fakadtak. Becsületlen mester. Nem vágyott arra, ami távol állt tőle, a maga körén belül követelte meg a tökéletességet. 1920 július 15-én megcseset volt kezében s a következő nap hajnalán váratlanul távozott az élők sorából. Ugy halt meg, mint a leghivebb katoná.